

## PÅ EN BØLGE AF SUCCES

*Rasmus K. Storm*

Dansk håndbold er umiddelbart betragtet en kæmpemæssig succeshistorie. Ser man snævert på den udvikling særligt elitedelen af sporten har gennemlevet de seneste 15 år, viser stort set alle tænkelige parametre fremgang. De internationale resultater for lands- og klubhold er - bortset fra kvindelandsholdets aktuelle nedtur - blevet stadigt bedre, omsætningen i klubberne er steget, spillet er blevet hurtigere, og medieeksponeringen har stort set aldrig været større.

Men historien om dansk håndbold er også en fortælling om medlemsmæssig stagnation, ledelsesmæssige problemer i klubber og forbund samt nye problemstillinger opståen som følge af de senere års meget hurtige og intense kommerialisering af elitesiden, der har bevæget store dele af håndbolden længere og længere væk fra det foreningsmæssige udgangspunkt.

Ambitionen med denne antologi er med udgangspunkt i den enorme interesse, som håndboldsporten aktuelt nyder, at sætte fokus på de mangfoldige sider af håndboldens udvikling samt analysere og ikke mindst vurdere de konsekvenser, den har givet anledning til. Både for håndboldsporten selv og for samspillet med det omgivende samfund.

Bogens fokus er ikke kun på de seneste års udvikling, selvom størstedelen af opmærksomheden naturligt kommer til at ligge her. Bogen tager også håndboldens historiske vilkår under behandling med henblik på at give en så nuanceret behandling af fænomenet, som det er muligt inden for rammerne af udgivelsen.

Konkret sker det gennem en række artikler om relevante dele af den proces, der på en gang har gjort håndboldsporten til den anden største nationalsport herhjemme, samtidig med at problemstillingerne for klubber, forbund og spillere er vokset i

tilsvarende taktslag som succeserne. Tilgangen er samfundsfaglig og humanistisk, da det er et af bogens klare formål at vise, hvorledes forskellige fagdiscipliner kan analysere vedkommende, folkelige, men også populære emner inden for sportens verden. At det har været muligt at samle et så varieret felt af tilgange med håndbold som omdrejningspunkt, vidner blot om håndboldens sportslige såvel som samfundsmæssige betydning herhjemme.

'Dansk Håndbold – bredde, elite og kommercialiseringens konsekvenser' er på denne baggrund opbygget så logisk, som det er muligt. Artiklernes rækkefølge i en antologi som denne giver ikke nødvendigvis sig selv, men udgangspunktet er historisk view og analyse, der skaber en bedre og bredere forståelse for det grundlag, som den aktive deltagelse i spillet - på og uden for banen - medieopmærksomheden og interessen for dansk håndbold hviler på.

Derefter foldes de øvrige perspektiver ud, og konkrete nedslag i problemområderne fortages med henblik på fremtidig analyse og skabelse af debat.

## **Håndboldens historiske udvikling: fra topografi til oplevelsesøkonomi**

I bogens første artikel 'Håndbold i Danmark – fra topografi til oplevelsesøkonomi' er pennen således givet til Niels Kayser Nielsen, som på baggrund af et omfattende materiale skriver om den historiske udvikling af håndboldspillet fra dets tilbliven herhjemme i 1897 frem til 1970'erne.

Kendetegnende for spillets opståen er ifølge Kayser Nielsen dets skolemæssige udgangspunkt - det opfindes af folk med tilknytning til skolevæsenet - og dets gradvise regelmæssige tilpasninger og forandringer op gennem 1900-tallet. Vigtigt for spillet bliver blandt andet militære kasernesale, der med deres størrelse gør det muligt at dyrke syvmandshåndbold indendørs. Kayser Nielsen påpeger blandt andet, at dette forhold medvirker til at sprede spillet til en række kasernebyer rundt om i landet. Samtidig har dets udspring af skolevæsenet betydning for spillets

introduktion til ungdommen, der senere viderefører det i foreningsregi.

Særligt får mellemkrigsperioden ifølge Kayser Nielsen betydning, da spillet i sin syvmandsform bliver et indendørs supplement til fodbold, gymnastik og atletik. Men også kulturelt sker der samfundsmæssige forandringer, som hjælper det nye boldspil på gлед. Kayser Nielsen peger i sin analyse på mellemkrigstidens agrarmodernitet samt 1930'ernes generelle samfundsmæssige og sociale underskud som årsager til nyorientering. Dels var de gamle gymnastikforeninger i krise - den generelle samfundsmæssige krise gav mindre socialt og økonomisk overskud til deltagelse i foreningsarbejde, og - aktiviteter ligesom gymnastikken var for stivnakket og kedelig for ungdommen - dels begyndte nye underholdningstilbud at melde sig. Biografer og ugeblade ser dagens lys, og fra statslig side anfører Kayser Nielsen radioen som en konkret mulighed for at skabe fælles nationalkultur. Ind i disse nye strømninger passede sporten med dens fart og flugt, dens konkurrencer og præstationer godt.

På landet og i byen kan man ganske vist pege på forskellige faktorer som årsag til udbredelsen, men generelt vinder håndbolden mere og mere frem med det resultat, at Dansk Håndbold Forbund (DHF) i 1937 afholdt det første danske landsmesterskab. Håndbolden var nu et landsdækkende boldspil med mere end 28.000 aktive, et tal der ifølge Kayser Nielsen allerede i starten af 1940'erne voksede til det dobbelte.

Danmarks besættelse udgør dog en parentes i dansk håndbold. Tanker om en national turnering lægges på is indtil krigens ophør, og først i 1946 kan der tages hul på den første (mandlige) nationale turnering med deltagelse af AGF og VRI fra Aarhus, Stjernen og Svendborg fra Fyn, Ajax, HG, KH og H 37 fra København.

Fra denne nye start dominerer København, men efter Helsingørs sejr i 1951 brød Tarup Pårup Københavns og Sjællands dominans, og siden har provinsen siddet på håndbolden. Kayser Nielsen argumenterer for, at halsituationen havde betydning for

denne udvikling, da udbygningen af haller særligt i provinsen svækkede den københavnske styrke.

Udviklingen i dansk håndbold tager derefter form op gennem 1970'erne og frem mod 1990'erne, der kulminerer med kvindelandsholdets internationale succes i 1993. Herefter starter kommerialiseringprocessen for alvor, og ifølge Kayser Nielsen er dette en direkte trussel mod spillets kreativitet. Retorisk spørger Kayser Nielsen, hvor langt vil underholdningsindustrien med en behård økonomisk styring være i stand til at tolerere spille-mæssig autonomi og kreativitet i forhold til kravet om sejre?

Dette er ifølge Kayser Nielsen et hovedspørgsmål, som udviklingen rejser. Et andet drejer sig ikke så meget om spillet som om de organisatoriske og økonomiske rammer - som Kayser Nielsen ganske rigtigt påpeger. De senere års massive udskiftning i toppen af DHF's politiske og administrative ledelse vidner indirekte om, at forskellen mellem bredde og elite er blevet større, og at disse kræfter nu trækker i hver sin retning. Organisatorisk set er dette nok en af de største udfordringer, dansk håndbold står overfor: Kan der skabes et system, som tager sportsøkonomiske hensyn samtidig med, at håndboldens folkelige forankring og foreningsbaseret fastholdes? Fremtiden vil stensikkert - og formentlig også ubarmhjertigt - vise det med den nye 'stærke mand' i form af den tidligere landsholdsspiller og mangeårige chef for TV2 Sporten Morten Stig Christensen i direktørstolen. Han flankeres oven i købet af et endnu ubeskrevet formandsblad i bestyrelsen: Den tidligere næstformand Per Rasmussen, der på trods af tidligere afvisninger af, at han skulle ønske sig en formandspost, har alligevel slået kontra. Om det nye skud på stammen foretrækker en plads i forsvaret eller også går med i angrebet, vil vise sig.

## **Håndbold- og arbejdsliv i det moderne samfund**

Spørgsmålet om den fremtidige organisatoriske sammensætnings politiske råderum i et terræn præget af modstridende interesser er

imidlertid ikke det eneste aktuelle problem, dansk håndbold har at slås med, og som forbundsledelsen skal forholde sig til.

I bogens anden artikel, 'Håndbold- og arbejdsliv i det moderne samfund', tager Peter Mindegaard således udgangspunkt i, at trods stor international succes for eliten har succesen ikke resulteret i en samtidig succes for bredden. De sportslige opgangstider for først kvindelandsholdet, og nu også herrelandsholdet, går derimod hånd i hånd med en nedgang i antallet af aktive håndboldudøvere samt deciderede nedlukninger af klubber landet over. "Hvad skyldes dette?", spørger Mindegaard og anfører, at der tilsyneladende er en diskrepans mellem det traditionelle foreningsliv, som håndbolden repræsenterer, og det liv, som leves i det (sen)moderne samfund. Konkret kommer dette ifølge Mindegaard til udtryk ved, at håndbolden på det organisatoriske plan lever efter en model, der oprindeligt var tilpasset det industrielle produktionssamfund. I takt med de nye samfundsmæssige processer har håndbolden ikke tilpasset sig tilstrækkeligt, og dermed er den kommet i medlemsmæssig krise. Medlemmernes behov modsvares bredt set ikke af den traditionelle foreningsstruktur.<sup>1</sup>

Mindegaards analyse baseres på en række kvalitative interviewundersøgelser og analyse af statistik. Ifølge Mindegaard kan nedgangen i medlemmer i den erhvervsaktive alder særligt henføres til en nedgang i befolkningens generelle fritid, som blandt andet spises op af øget tidsforbrug til arbejde, herunder stigende krav om at lægge arbejde uden for traditionel arbejdstid. Dermed vanskeliggøres stigende dele af befolkningens muligheder for at deltage i det organiserede håndboldliv, der er præget af faste skemalagte træningstider.

Håndbolden står med andre ord over for et strukturelt problem, der må behandles, hvis ikke frafaldet skal blive større i fremtiden. Set i lyset af at danskernes arbejdstid blandt andet på grund af de kommende års stigende ældrebyrde formentlig ikke vil falde i omfang eller blive mindre 'fleksibelt' tilrettelagt - såfremt kravet om velfærd på nogenlunde tidssvarende niveau

skal imødekommes - så skal der ske noget, hvis udviklingen skal vendes.

Mindegaard peger derfor på, at håndboldens organisering må omtænkes til en mere tidssvarende model. Problemstillingen synes imidlertid ikke kun at gælde den erhvervsaktive del af de frafaldne foreningsmedlemmer. Også de helt unges fravalg, der ifølge Mindegaard typisk begynder at falde fra omkring junioralderen, udgør et problem, der - selvom problemet endnu ikke har været genstand for selvstændige analyser herhjemme - muligvis kan forklares ved det stigende elitefokus, som håndbolden er blevet genstand for de senere år.

Den norske professor Jan Ove Tangen<sup>2</sup> argumenterer eksempelvis for, at det kraftige elitefokus i nogle klubber får de unge til at falde fra.<sup>3</sup> En anden norsk undersøgelse gennemført af Breivik & Vaagø<sup>4</sup> peger på det samme. Oversat i en hjemlig tolkning peger dette på, at skulle den store medieopmærksomhed have en effekt i relation til de mindre årganges lyst til at starte med at spille håndbold, så falder de til gengæld hurtigt fra igen, når de i klubberne møder et miljø, som i stor udstrækning handler om at ekskludere og udtage til eliten.

Set i sammenhæng peger både Mindegaards, Tangens og øvrige analyser med andre ord på nogle centrale problemstillinger, der skal tages højde for, når håndboldens ledere i fremtiden skal tilrettelægge foreningshåndboldens organisering og fokus.

Ud over en organisatorisk sikring af mere fleksible deltagelsesmuligheder tyder meget på, at foreningslivets frivillige trænere og ledere bør klædes bedre på til at håndtere den brede deltagelse og fokusere mindre på det eliteprægede, især i ungdomsårene. I hvert fald handler det om at udvikle et godt og fastholdende foreningstilbud for de unge baseret på deltagelse, ikke udvælgelse. Ellers kan dansk håndbold risikere at få problemer med at rekruttere spillere til netop eliteplanet, og det vil på længere sigt undergrave den forretning, som de bedste håndboldklubber efterhånden har udviklet sig til.

## **Håndbold er en praksis!**

En anden variant af diskussionen om elitefokussets konsekvenser finder vi i bogens næste bidrag skrevet af Poul Bitsch Olsen. I 'Håndbold er en praksis' argumenterer Olsen således for, at et for ensidigt fokus på individuelle præstationer og selektion af spillerne står i vejen for udvikling af håndboldspillet. Gennem en række teoretiske og analytiske betragtninger af håndboldpraksis, herunder interview med og observationer af trænere og spillere, argumenterer Olsen for, at håndboldens organisation stadig stærkere udtrykker et dilemma imellem at udvikle høj-kvalitets håndbold igennem uddannelse, og at udvikle en elite med den mere omkostningsbesparende metode – selektion.

Sociologisk set er håndbold en unik kollektiv praksis, der udvikles i samspil imellem kvaliteter som ærlighed, mod og retfærd, samt målet, at man vil vinde på en bedre måde hver gang. Ambitionen fortsættes ned i en vigtig detalje, nemlig at kan det ikke blive på en bedre kvalitativ måde, må vindermentaliteten tage form ved aggression og fysisk dominans. Dette forhold skaber et dilemma, fordi aggression også er sjovt at se på, og er penge værd på sportsindustriens marked. Det kaldes en udvendig værdi og betyder, at fordi håndbold kan være spændende at se på, og organiseret i forhold til et marked, bringer den spillere og virksomheder berømmelse og penge.

Ifølge Olsen skabes dilemmaet, fordi der er modsætning imellem den proces der leder til håndboldkvalitet og den proces der skaber størst profilering af det, der sker. Olsen foreslår ikke, at man løser problemet, men henviser til, at andre kollektive miljøer, som veldefinerede kollektive uddannelser og bestemte dele af produktiv virksomhedsorganisering, hellere benytter uddannelse som strategi frem for udvælgelse. Der er altså andre måder at organisere prioriteringerne på end at vælge selektion som grundlag for eliteudvikling. Set i et bredere perspektiv går en række udviklingsmuligheder derfor tabt i håndboldspillet. Både i forhold til spillernes personlige udvikling, men også i forhold til deres samfundsmæssige socialisering.

Olsen tegner på denne baggrund konturerne af et humanistisk perspektiv, som ser elitehåndbold som en personlighedsdannende aktivitet, og et samfundsmæssigt perspektiv, der opfatter håndbold som et sted, der kan yde høj interaktion. Olsens pointe er derfor, at hvis man betragter høj-kvalitets håndboldspil som noget, der er forankret i relationer, så understreges hvorledes det kollektive udføres, og hvad betingelserne er for at øge det fælles gode – det banebrydende spil eller den bedste præstation. Set i forhold til den aktuelle udvikling, hvor den individuelle præstation står i centrum, peger meget på, at håndboldens nuværende struktur forekommer i modstrid med en god udvikling af håndboldspillet. Det er også nærliggende at antage, at den gældende struktur virker kontraproduktiv ikke bare for elitens muligheder for at udvikle et banebrydende spil, men også for ønsket om større breddemæssig tilgang til spillet, fordi ensretning og udvælgelse ikke modsvarer det moderne menneskes krav om medbestemmelse, intersubjektivitet og demokrati.

I stedet finder spillerne andre græsgange, hvor man kan arbejde med de humanistiske dimensioner. Ensartetheden efter gammeldags 'produktionsmetoder' virker således i modstrid med moderne organisationsprincipper, og tolket bredere kan dette være en barriere for at bremse den medlemsmæssige nedgang, som håndbolden oplever i øjeblikket.

En mulig udvikling - som man allerede ser kraftige tendenser til, og som så at sige kan 'bypasse' den medlemsmæssige nedgang og sikre spillertilgang til eliten - kan dog være en fortsat stigning i ansættelsen af udenlandske spillere i dansk håndbold. Dette løser ganske vidst ikke de problemer, Olsen peger på, men klipper de stadigt mere resultatorienterede klubber navlestrengen over til deres foreningsbaserede udspring, kan bredden og kvalitative brud med 'håndboldopdragelsens' traditionelle kultur i det perspektiv blive mindre betydende – i hvert fald så længe der er økonomi og udenlandske spillere nok at tage af.



## Udenlandske spillere i dansk kvindehåndbold

I artiklen 'Udenlandske spillere i dansk kvindehåndbold' konstaterer Sine Agergaard og Line Vindbæk Andersen, at der er sket mere end en fordobling i migrationen til den danske kvindelige håndboldliga siden sæsonen 1999/2000, så noget tyder på, at klubberne allerede har valgt denne strategi. I sæsonen 2003/2004 nåede antallet af udlændinge i dansk kvindehåndbold således 60 eller svarende i gennemsnit til fem spillere pr. klub i ligaen. I sæsonen 2006/2007 er antallet yderligere vokset, så andelen af udlændinge nu udgør 32,5 procent af det samlede spillerantal; altså næsten en tredjedel af spillerne i den kvindelige håndboldliga.

Hvor udviklingen generelt herhjemme er resulteret i markante stramninger og begrænsninger i indvandringen, synes væksten altså at pege på det diametralt modsatte i dansk kvindehåndbold. En af bekymringerne, der har været rejst i den forbindelse, er, at de mange udlændinge skubber de danske talenter af pinden til ugunst for kvindelandsholdet, som ved seneste EM-slutrunde i Sverige (2006) skuffede i forsøget på at implementere et egentligt generationsskifte i truppen.<sup>5</sup>

Temaet for Agergaard og Andersens nærværende artikel er imidlertid ikke spørgsmålet om, hvorvidt væksten i udenlandske spillere i de danske klubber udgør et problem for dansk håndbold i sig selv. Det er ét af hovedtemaerne i Thomas Ladegaards artikel i denne bog (se nedenfor). Derimod ønsker forfatterne at undersøge motiverne for de udenlandske spilleres ophold i Danmark. Hvad er det, der driver internationale sportsstjerner til at spille i bestemte klubber og flytte imellem dem? Er det pengene, den gode levestandard, det sportslige niveau, kulturen eller helt andre grunde? Er det en kombination af disse motiver eller er én af disse afgørende? Dette undersøges gennem kvalitative interviews med udvalgte topspillere og med udgangspunkt i Magees og Sugdens migrationstypologi.<sup>6</sup>

Ifølge Agergaard og Andersen afviser ingen af spillerne, at penge og levestandard har en betydning for deres valg af en dansk håndboldklub. Først og fremmest forekommer det dog at være

sportslige ambitioner om at spille på højeste niveau samt muligheden for at etablere sig en professionel tilværelse som sportsudøver på fuldtid, der trækker udlændingene til landet. Spillerne tager ganske vist de kulturelle oplevelser fra mødet med Danmark med som en positiv medgift, men det er primært håndboldkulturelle og sportslige forhold, som har deres interesse. Sociale relationer i klubben og på holdet spiller dog også en ikke ubetydelig rolle for spillerne. Flere giver således udtryk for, at de ønsker at være med til at opbygge eller udvikle holdet i den specifikke klub. Derudover har også klubbens beliggenhed, hjemmebane m.v. betydning for spillernes klubsifte.

Således forekommer spillernes motiver ret så sammensatte, og ifølge Agergaard og Andersen kræves der yderligere forskning for at komme til bunds i disse differentierede motiver. Forfatterne foreslår, at man i fremtiden kan udvide perspektiverne ved blandt andet at fokusere på, hvilken betydning spillernes tilknytning til steder og mere specifikt deres hjemstavn og hjemland har, samt hvilken betydning deres sociale og personlige relationer har før, undervejs og efter et klubsifte.

Interessant vil det også ifølge forfatterne være at afsøge det kønsmæssige perspektiv. For de kvindelige håndboldspillere spiller familiemæssige relationer og personlige bekendtskaber eksempelvis en relativ stor rolle i forhold til de sportslige ambitioner. Vil det samme gøre sig gældende for mandlige håndboldspillere? Et fremtidigt forskningsområde er hermed åbnet med Agergaard og Andersens bidrag.

## **Håndboldklubbernes finanshuller og spørgsmålet om profit: På vej mod en sportsøkonomisk model**

Hvor udviklingen peger i retning af medlemsmæssig stagnation for bredden, har eliten på mange måder været inde i en gunstig udvikling siden 1993, hvor 'de Jernhårde Ladies' med daværende landstræner Ulrik Wilbek hjemtog sølvmedaljerne til Danmark ved VM i Norge. I artiklen: "Håndboldklubbernes finanshuller og spørgsmålet om profit: På vej mod en sportsøkonomisk model"

argumenterer Rasmus K. Storm, at dette for alvor er startskuddet til en hastig kommercialisering og professionalisering af håndboldsporten herhjemme, hvilket blandt andet kommer til udtryk i markante vækstkurver i klubbernes omsætninger, stigende spillerlønninger og vækst i antallet af kontraktansatte spillere i klubberne. Selvom de første kommercialiseringstiltag har kunnet anes i mange år, er det først i starten af 1990'erne pengene for alvor bliver betydende.

Siden er der på alle målbare områder sket en nærmest ubrudt vækst, men samtidig har det været kendetegnende, at kommercialiseringen ikke har resulteret i sunde klubøkonomier. Høj som lav i dansk håndbold har nemlig været i økonomisk krise, problemer der den dag i dag er præsent i flere klubber. Selvom eksperter – med erfaring eller indsigt i 'det almindelige erhvervslivs' mekanismer og forhold – og førende meningsdannere i sportsverdenen ofte udtaler sig i pressen om dårligdommene, samt om at manglen på kompetente ledere og kvalitetsmanagement pr. definition er fraværende i klubberne (med ganske få undtagelser, naturligvis), er spørgsmålet imidlertid om det overhovedet giver mening - eller er rimeligt - at måle de professionelle sportsklubbers økonomiske resultater efter traditionelle erhvervsmæssige målestokke? Er sportsøkonomien, som de professionelle håndboldklubber opererer i, i bund og grund ikke en branche, hvor andre regler end de traditionelle økonomiske dogmer om afkast og profit gælder?

Storm anfører, at dette i høj grad er tilfældet. Med hjælp fra Luhmanns systemteori påpeges, at sportens medium, 'sejr', strukturelt set fordrer et fokus på sportslige resultater, hvorunder professionaliseringen af klubbernes drift bliver et middel til at opnå sportslige mål, mens forretningsmæssig stræben efter profit - og dermed traditionel rationaliseringsmæssig tilpasning af beslutninger angående klubbens sportslige og økonomiske satsninger, sådan som man normalt ville forvente det af en erhvervsvirksomhed - som hovedregel ikke er videre udbredt.

Samtidig er det dog også klart, at enkelte klubber alligevel tilstræber og efterlever noget, der minder om profitorientering

efter 'normale' erhvervsmæssige principper. Inden for fodbold er Brøndby IF (BIF) og FC København (FCK) eksponenter herfor, og inden for håndbold kan Viborg HK og FCK Håndbold ligeledes ses som sådanne organisationer, der som undtagelser bekræfter reglen om fokus på at vinde i sportens sociale system.

Storm søger på denne baggrund at udvikle en sportsøkonomisk model, der beskriver sektorens institutionelle sammensætning på baggrund af de empiriske konstateringer, der kan iagttages i sektoren. Konsekvensen af dette modelarbejde og herunder de empiriske data samt de teoretiske betragtninger, som ligger til grund herfor, er ifølge Storm, at traditionelle normer om afkast og profit ikke som udgangspunkt kan bruges som målestok, når man kigger på klubbernes performance. På den anden side er det dog også klart, at sportens system må underlægge sig visse moralske og systemmæssige regler hentet fra det økonomiske system, når det indgår i så intime koblinger til dette, som det sker i sportsøkonomien.

Storm konkluderer på denne baggrund, at selvom man ganske vist ikke kan forvente overskudsgivende forretninger i traditionel forstand, så handler det trods alt om at finde en god balance mellem forretningsmæssig ansvarlighed på den ene side og en tilpasning af det økonomiske råderum under hensyntagen til de sportsøkonomiske markedsmekanismer, som klubberne er underlagt, på den anden.

## **Håndbold – den store tv-darling**

Spørgsmålet om økonomisk stabilitet er imidlertid ikke kun et overordnet spørgsmål om, hvilken balance håndboldklubbernes økonomiske budgetter skal finde. Mere konkret er dansk håndbolds økonomiske udvikling nemlig tæt forbundet med den status af 'førsteelsker' for de landsdækkende tv-kanaler, som sporten har haft gennem de senere år. Dette viser Martin Hedal i sit artikelbidrag til denne bog: "Håndbold – den store tv-darling". Kort sagt kan man sige, at den tætte forbindelse mellem tv-eksponering og økonomisk vækst i håndboldsektoren på en gang

har løftet det sportslige niveau, men også gjort klubberne voldsomt afhængige af fremtidig eksponering økonomisk set. Derfor er en nærmere analyse af medie billedets udvikling og håndboldens placering heri yderst relevant, når man skal give et indblik i de strukturelle udviklingsprocesser i den danske nationalsport nr. to.

I Hedals bidrag er fokus således lagt på den årsag, som fører hen mod den kraftige økonomiske vækst; udviklingen i håndboldens tv-eksponering. Herunder viser Hedal, at kimen til sportsgrenens succes er lagt ved, at håndboldsporten har tilkæmpet sig et stort antal seere i forhold til mange andre sportsgrene herhjemme. Sammen med fodbold, og cykling som tredje hjul, er håndbold således blandt de allermest sete sportsgrene. Samtidig er håndbolden også meget seereffektiv. Ifølge Hedal er det kendetegnende, at seerne ikke bruger voldsomt mange flere timer på at se sport på tv i dag, end de gjorde for få år siden, selvom udbuddet af tv-sport er markant forøget. Til gengæld bruger de mange flere timer på at se håndbold. I 1993 blev der eksempelvis set ca. 31 mio. timers håndbold. Dette tal var mere end tredoblet i 2005 til 94 mio. timer.

Årsagen til den markante vækst i seertiden skal ifølge Hedal findes i flere faktorer, men den vigtigste må siges at være de to tv-aftaler, der i 2001 og med forlængelsen i 2006 har sikret dansk håndbold enorm eksponering på landsdækkende tv, hvor den potentielle seerskare er større end til eksempelvis SAS Ligafodbold, der udelukkende transmitteres på betalingskanaler og kun vises i korte klip og nyhedsudsendelser på de landsdækkende kanaler, DR1 og TV2.

En anden meget væsentlig årsag til håndboldens kraftige vækst i seertid skal ifølge Hedal belyses ud fra det forhold, at især det kvindelige landshold og efterfølgende de danske kvindeklubbernes internationale succeser har tiltrukket et nyt feminint segment til tv-skærmen, som ellers ikke tidligere har set videre meget sport på tv. I den forstand har håndbolden stået for en form for nybrud i dansk tv-sport.

Kan udviklingen så fortsætte? Ifølge Hedal skal man ikke forvente en yderligere vækstbølge på tv, da den massive eksponering på store kanaler ser ud til at have stabiliseret sig forbrugsmæssigt nu efter flere års vækst. Til gengæld kan man forvente, at tv-håndbolden får større konkurrence i de kommende år fra det enorme medieudbud, som forbrugerne bliver udsat for. Konkurrence fra andre medieplatforme, hvoraf internettet måske er den vigtigste, udfordrer den platform, som hidtil har været den gængse; envejs massekommunikation på tv. Spørgsmålet er selvsagt, hvad der sker, hvis tv-seernes forbrugsmønster ændrer sig til i større udstrækning at rette sig mod internetbaserede ydelser, mobile former for billedtransmission el.lign.? Kan håndbolden så udvikle en forretningsmodel, der modsvarer dette? Svaret blæser indtil videre i vinden.

Hertil kommer - ikke mindst - et markant forandret tv-landskab, hvor TV2's nye sportskanal, TV2 Sport, sammen med moderkanalen dominerer, og hvor en markant nedprioritering af sportsdækningen på DR1 - som følge af den massive spareplan den danske licensinstitution gennemgår i disse tider - sender chokbølger ind over medielandskabet og særligt ind over den sportsmæssige del.

Det nye medielandskab skaber usikkerhed om, i hvilken udstrækning dansk håndbold kan få forhandlet en lukrativ tv-aftale med en landsdækkende kanal på plads i 2011, hvor den nuværende aftale udløber. Selvom Konkurrencestyrelsen formentlig vil holde øje med udviklingen med henblik på at sikre sig konkurrence mellem TV2-koncernens forskellige selskabsdannelser, kan praksis meget vel vise sig mindre indbringende, hvis der reelt kun er én mediemastodont til at byde på håndboldrettighederne.

Ifølge Hedal er der dog tid endnu til at gøre sig lækker for tv-seere, sponsorer og de fremtidige medieplatforme samt at udvikle nye koncepter og forretningsmodeller. Årene frem til 2011 giver gode muligheder for produktudvikling, og aftalen med TV2 om produktion af et ugentligt håndboldmagasinprogram, opstart af et trykt magasin samt oparbejdning af detaljeret statistik på hold og

spillere mv. giver en ballast, som gør håndbolden svær at komme uden om som tv-sport.

## **Fangernes dilemma i dansk håndbold**

Spørgsmålet om produktudvikling og ikke mindst tilpasning til nye omverdensbetingelser er også et centralt tema i antologiens næste bidrag skrevet af Thomas Ladegaard. Han peger nemlig på, at dansk håndbold er havnet i et 'fangernes dilemma', hvor succesen på flere områder går hånd i hånd med en udvikling, der er ved at bevæge håndbolden i en uhensigtsmæssig retning. Selvom succeserne ganske vist er store, viser en række signallamper allerede nu, at den måde, hvorpå udvikling sker, medfører nogle utilsigtede sideeffekter.

Ladegaard når frem til denne diagnostik med udgangspunkt i spilteorien. Kort fortalt er spilteori et opgør med mainstream økonomisk teori, herunder den såkaldte nytteteori, hvori det antages, at forfølgelse af egeninteressen er bedst for helheden, dvs. for samfundet. Oversat til håndboldverdenen betyder dette, at når klubberne forfølger deres egne snævre interesser, er resultatet til håndboldens fælles bedste, da det skaber den højeste grad af konkurrence til glæde for fans, tilskuere og tv-seere.

Imidlertid synes udviklingen klart at vise, at klubberne i deres egennytteorienterede stræben efter sportslige resultater paradoksalt nok har skabt nogle problemstillinger, som kun kan løses gennem en større grad af samarbejde, sådan som spilteorien foreskriver. Som Ladegaard viser, er pointen, at individuel målfølgelse ikke nødvendigvis er til det gode. Eksempelvis er kompetitiv balance vigtig for tilskuer- og fan-interessen og dermed de kommercielle aspekter i sportens verden, men via Viborg, Kolding, Slagelse og GOG's på det nærmeste monopolisering af finaledeltagelsen (med undtagelser, naturligvis) er spændingen gået af fløjten. Udviklingen er skabt derved, at de bedste klubber som følge af deres succes fastholdes i en sportsøkonomisk god cirkel, hvor de øvrige klubber kun sjældent kommer til fadet. Klubbernes ønsker om at ligge i top er bestemt

forklarlig isoleret set, men på den anden side medvirker polariseringen til at fjerne selve det kommercielle grundlag: spænding om udfaldet af kampene.

Derfor må klubberne, ifølge Ladegaard, arbejde bedre sammen. Ikke bare for at gøre forskellen mellem klubberne mindre, men også for at mindske tendensen til, at klubberne i deres individuelle higen efter sportslig succes køber ind af udenlandske spillere i et omfang, der fuldstændigt sætter de danske spillere på bænken og forstærker kvindelandsholdets aktuelle deroute. Klubberne synes, ifølge Ladegaard, at have glemmt, at det var 1990'ernes store danske personligheder, der skabte den gunstige udvikling, som er fulgt næsten uafbrudt siden da. Uden den nødvendige spilletid til de danske talenter vil der gå længe, før vi igen ser danske personligheder slå igennem og bane vejen for nye sportslige triumfer. Med et nyt kuld kvindelige talenter i folden, og hjemhentningen af endnu en omgang EM-guldmedaljer til landet vil det være en historisk fejltagelse, hvis ikke de centrale ledere i dansk håndbold sikrer talenternes muligheder for at få kamptræning på højeste niveau.

## **Truende adfærd**

Apropos store danske personligheder, kommer en bog om dansk håndbold naturligvis ikke uden om fænomenet 'Anja Andersen', som med sit indlysende talent og sin enorme vilje var - og stadig er - en central brik i den udvikling, som denne bog sætter under lup og analyse. Anja Andersens markante fremtoning og engagement har imidlertid også været hendes akilleshæl i flere henseender. Den kompromisløse stil, muskuløse fremtoning, temperamentet og den direkte adfærd har således mere end én gang været genstand for debat 'ved kakkeltbordene rundt om i landet' samt blandt håndboldens iagttagere og topledelse - ofte med afstandtagen som resultat. Men ikke bare har hendes ofte kontroversielle stil fået håndboldens establishment til at få aftenkaffen galt i halsen, disse handlingers fortolkning og konkrete konsekvenser - i form af sanktioner, nedladende omtale eller



begejstring - siger samtidig meget om gængse danske normer for køn og seksualitet. Det er udgangspunktet for det næste bidrag i denne bog, som omhandler Anja Majbritt Jensens kønsteoretiske analyse af mediefremstillingen af Anja Andersen: 'Truende adfærd'.

Gennem studier af aktuelle avisartikler og biografier, der har Anja Andersen som omdrejningspunkt, samt en kønsteoretisk analyse af disse, søger Jensen at åbne for nye diskursive forhandlinger af køn i en virkelighed, der er præget af normative forestillinger om både køn og seksualitet. Ifølge Jensen er Anja Andersen nemlig et eksempel på en person, der udøver modmagt i en heteronormativ kontekst. Anja Andersen bryder således traditionelle forestillinger om køn ved at 'gøre' kvindelig maskulinitet og (muligvis) have sit begær rettet mod kvinder - en adfærd, der virker truende på konventionerne, og derved møder modstand i medierne og i den skrevne presse.

Artiklen indskriver sig herunder i det socialkonstruktivistiske og poststrukturalistiske tankegods, der gennem de senere år har præget megen samfundsvidenskab og humaniora.<sup>7</sup> Tilgangens meget tankevækkende udgangspunkt vægtlægger konstruktion og fraværet af essens og naturlighed. Kønnen er i denne optik *ikke* givet på forhånd, der findes ikke noget 'naturligt køn', men derimod et socialt konstrueret køn, der bliver til gennem handlinger i de samfundsmæssige operationer og den kontekst, det indgår i.<sup>8</sup> Anja Andersens køn er altså i princippet til forhandling, men fordi hendes adfærd på afgørende områder bryder med de naturaliserede diskursive konstruktioner af køn, forekommer hendes fremtoning ofte provokerende. Hun er populært sagt kønsmæssigt utilpasset i vores heteroseksuelt orienterede samfund. Ifølge Jensen medfører de brud, som Anja Andersen repræsenterer, endog en form for kulturel straf, fordi hun ikke underlægger sig de traditionelle forestillinger om køn.

Konkret viser Jensen, hvordan Anja Andersen gennem medierepræsentationer udstilles som opfyldt af irrationelle følelser, der henvises til en form for barnlighed, som konkret kan forstås med begrebet om 'tomboyen', en kvindelig maskulinitet.

Tomboyen er i sin form en prepubitær tilstand, dvs. et barn, som nægter at blive voksen, fordi det ikke vedkender sig sit 'naturlige' køn. Tomboyen kan altså ikke tages alvorlig.

Ifølge Jensen er det inden for sport særdeles vigtigt at fremhæve sin femininitet og heteroseksualitet, fordi sport som udgangspunkt kompromitterer det kvindelige tegn på kroppen (stræben efter sejr, magt og prestige er indbegrebet af konstruktionen 'mandlighed'). For at tilbagevise mistanker om maskulinitet er kvindelige atleter derfor forpligtede på at opføre sig feminint og udstråle (hetero-)seksuel tilgængelighed, men disse forpligtelser lever Anja Andersen på ingen måder op til. Hun bryder derimod de vante forestillinger og tolkes som aggressiv, farlig og truende i kraft af, at hendes udfald mod dommere, spillere og andre trænere bryder fuldstændigt med normer for godtaget 'feminin' opførsel.

Barnligheden kan ifølge Jensen kun afløses ved at tage det køn på sig, som kulturen foreskriver, så derfor må Anja Andersen lade sig femininitets-disciplinere. Dette hjælper medierne hende af og til med ved at kompensere for hendes maskuline udtryk igennem femininitetskonnoterende fremstillinger. Bag den muskuløse og aggressive facade banker eksempelvis et hjerte, som er glad for børn og dyr, og som dermed udtrykker konventionel kvindelighed. Men mest af alt søges hendes upassende maskulinitet aflivet i de situationer, hvor Anja har 'fejlet' og fremstår som taberen. Jensen viser således, hvordan pressen primært lader hende fremstå 'som menneske' i de situationer, hvor hun er svag og dermed signalerer traditionel femininitet.

Når Anja Andersen derimod nægter at påtage sig den foreskrevne kvindelighed, så er hun et problembarn. Ifølge Jensen ses der nemlig oftere ned på kvinder, der overtræder uskrevne regler, end mænd. Tænk blot på Bent Nygaards og Anders Dahl Niensens - eller andre kritikere af Anja Andersens - opførsler som trænere med råben og skrigen, gestikulering osv. Disse, hvis de blev udført af en kvinde, ville få de fleste til at himmelvende øjnene.

Subjektpositionen 'mand' i sportsverdenen giver et helt andet spillerum, men samtidig også en forventning til, hvorledes man fylder dette ud. Førnævnte Bent Nygaard og Anders Dahl Nielsen var eksempelvis blandt de hårdeste kritikere af den forhenværende herrelandsholdstræner Torben Winthers rolige stil i forbindelse med herrelandsholdets skuffende indsats ved VM i Tunesien i 2005. Den afdæmpede ledelsesform blev tolket som fravær af (mandligt) engagement, der forventeligt burde være tilstede. Genkendelsen af forventningen om den gængse repræsentation i pressen – der medvirkede til at forstærke den – var en af årsagerne til, at ledelsen i DHF fyrede Torben Winther på gråt papir kort tid efter.

Når mandlige trænere således ikke lever op til maskulinitetsforventningerne bliver de straffet, og på samme måde er Anja Andersens engagement omvendt udtryk for en form for irrationalitet, dvs. brud på feminitetsforventningerne indskrevet i den diskursive praksis. Mere konkret formuleret sanktioneres afvisning af forventningerne som nævnt kulturelt hårdt – og ofte hårdere end mere 'almindelige' grænseoverskridende handlinger.

Da Anja Andersen i den berømte kamp mellem Slagelse DT og Ålborg DH<sup>9</sup> i 2006 trak sit hold af banen på baggrund af en konflikt med dommerparret, var reaktionerne da også derefter. Prompte gik den daværende generalsekretær og direktør i DHF, Hans-Christian Jacobsen, på tv og lovede skrappe sanktioner mod Anja som følge af den 'utilstedelige og grænseoverskridende handling', som det senere kom til at hedde i en afgørelse foretaget af Danmarks Idræts-Forbund (DIF) i sagen.

Den endelige dom blev da også den strengeste, der nogensinde er givet i dansk håndbold. For Anja Andersens vedkommende blev hun idømt 12 måneders karantæne fra håndbold, og klubben fik samtidig en bøde på i alt 100.000 kroner.

Selvom forløbet efterfølgende blev trukket over i det civile retssystem, og afsluttet ved et forlig mellem sagens parter, åbnede debatten et hul i systemet, der muliggjorde en tilpasning i forhold

til gængse retsprincipper og ikke de herskende kønsforestillinger og -forventninger.

## **Nødvendigheden af Anja Andersen-sagen**

Netop denne sag om Anja Andersen er derfor omdrejningspunkt for Jens Bertel Rasmussens juridiske bidrag i denne bog. Artiklen 'Nødvendigheden af Anja Andersen-sagen' tager ganske vist ikke udgangspunkt i kønsspørgsmålet, som Jensen gør ovenfor, men gennem Rasmussens gennemgang af sagsforløbet samt de organisatoriske forandringer, der blev igangsat som følge heraf, vises det, at fremtidens sager af disciplinær karakter - som i Anja Andersens tilfælde - skulle være bedre sikret mod stærke følelsesmæssige ladninger end hidtil (om end man strengt taget ikke kan antage, at disse skulle være fuldstændigt friholdt fra indflydelse af samfundets kønskonstruktioner, men det er en anden diskussion).

Ifølge Rasmussen er det således klart, at Anja Andersen-sagen har haft endog ganske positiv indflydelse på sportens retsprincipper, som på tidspunktet for sagens indledning ikke tilnærmelsesvis var tilpasset elitehåndboldens hastige udvikling fra forening til forretning. Først og fremmest fremfører Rasmussen, at den afgørelse, som blev foretaget inden for det gamle sportslige retssystem, ikke blev dannet efter alment gældende retsprincipper i det civile ditto.

På en lang række punkter kunne der faktisk med rette peges på afvigelser. Både inden for magtfordelingen, ankespørgsmål, straffens udmåling (strafferammerne), sagsbehandlingsklarhed (hvem behandler og hvornår), partshøring og sagsbehandlingstiden var der således uhensigtsmæssigheder. Endelig udtrykte DHF's videresendelse af sagen til EHF, før den var behandlet færdig på de nationale organer, ligeledes et brud med normal retslig fremgangsmåde.

Konklusionen, som Rasmussen fremfører på baggrund af en gennemgang af disse fundamentale principper, viser, at Anja Andersen-sagen rejste alvorlig tvivl om det håndboldretlige

system i Danmark. Glædeligt er det derfor, ifølge Rasmussen, at det organisatoriske setup nu er rettet ind.

Som systemet i dag fremstår, er der således en klar og fuldstændig adskillelse mellem den lovgivende, den udøvende og den dømmende magt. Pendanten til folketinget i DHF er nu repræsentantskabet, et politisk organ, som vedtager og udarbejder lovene og reglerne for DHF.

Hvad angår den udøvende magt, så består den ifølge Bertel Rasmussen af DHF's administration. Det er denne, der håndhæver de regler, som repræsentantskabet har vedtaget i det daglige. Endelig er den dømmende magt disciplinærudvalget, der samtidig beklædes af såvel idrætseksperter som af jurister, der for sidstnævntes vedkommende kan bedømme sagen sagligt set ud fra juraens synspunkt. Ligeledes er disciplinærudvalget uafhængigt af de politiske kræfter og interesser, der findes i DHF. Kombineret med klare klageregler og sagsbehandlingspraksisser er systemet ifølge Rasmussen altså gearret på den rigtige måde i forhold til fremtidige 'Anja Andersen-sager'.

Imidlertid var det ikke kun idrættens eget retssystem som sådan, der blev genstand for debat i forbindelse med hele miseren. Centralt i debatten blev også rejst spørgsmålet om, hvorvidt et håndboldretligt system overhovedet kunne indeholde kompetence til at idømme bøder og andre alvorlige strafferetlige sanktioner, der blandt andet kunne indeholde fratagelse af retten til at arbejde (som i Anja Andersen-sagen), da dette vel egentlig retteligt hører under de civile domstole.

Argumentet var således, at uafhængigheden trods alt kunne beklækkes al den stund, at sanktionen kunne idømmes af et organ, der var en del af selve administrationen af håndboldverdenen. Det blev således hævdet, at det håndboldretlige system ikke var uafhængigt, idet det naturligt ville være præget af de interesser, der eksisterer i en idrætsverden. Ifølge Rasmussen er der dog tungvejende grunde til, at idrætten har sit eget retssystem.

For det første er de civilretlige domstole slet ikke gearede til at kunne fungere med den fleksibilitet, det kræves at operere i den idrætsretlige verden. Det retslige system er for tungt, og sagerne

kan tage mange år, hvilket ikke er hurtigt nok, når en sag skal færdigbehandles, så turneringen kan fortsætte ved den kommende kamprunde ofte ugen efter. For det andet er et centralt argument, at der ikke er den tilstrækkelige idrætsmæssige kompetence til at afgøre sager, der ofte bunder i tekniske, idrætsretlige overvejelser i det almindelige retssystem. Derimod giver blandingen af stringent juridisk kompetence og i dette tilfælde håndboldmæssig faglighed den bedste forudsætning for behandling af kommende sager.

Det nuværende (reviderede) retssystem forekommer altså ifølge Rasmussen opdateret og i overensstemmelse med moderne retsprincipper. Anja Andersen har med andre ord haft en yderst gunstig indflydelse på udvikling i dansk elitehåndbold og medvirket til en tilpasning af det idrætsretlige system i forhold til omverdenen.

## **Publikumskultur i herrehåndboldligaen**

Når spillerne fra Kolding IF (KIF) løber på banen spilles deres kendingsmelodi *Eye of the tiger*. Døren til KIF's omklædningsrum er indrammet i lys, og herfra kommer spillerne løbende ind i hallen. De følger den røde løber på gulvet, som ligeledes er indrammet af lys. På dette tidspunkt slår et par stykker fra publikummet på trommer, resten af publikum klapper i takt dertil, og alle står op. Når speakeren præsenterer de enkelte KIF-spillere, er stemningen ligeledes præget af trommerne, som publikum klapper i takt til. Den pågældende spiller, hvis navn bliver råbt op, hilser mod publikum.

Sådan sættes rammen for en elitehåndboldkamp i Kolding. Med veltilrettelagt iscenesættelse løber de moderne gladiatorer på banen for at underholde tilskuerne og lægge fjenden for fode. Set fra den sociologiske synsvinkel er optrinnet imidlertid ikke bare cirkus med vindere og tabere. Det er en af hovedpointerne i Else Olesen, Louise Nielsen og Sidsel Gubi Paulsens artikel "Publikumskultur i herrehåndboldligaen", der er det næste bidrag i denne bog. Lige så meget som underholdning er det et spørgsmål om fællesskab, ritualer og identitet at se håndbold. Gennem et

såvel kvalitativt som kvantitativt studie af publikumskultur ved KIF's kampe, tager forfatterne således fat i noget centralt, der hidtil har været et udforsket område herhjemme: Hvad er tilskuernes motiver for at gå til håndbold? Hvordan agerer publikum, og hvorfor?

Spørgsmålene er ganske vist tidligere blevet behandlet af supporterforskere herhjemme og internationalt, men dels er dette sket inden for fodbold, dels tyder meget på, at den mest yderligtgående variant, hooliganismen, ikke er et fænomen, der endnu er blevet observeret i nævneværdig udstrækning inden for håndbold. Dette bekræftes også indirekte af Olesen, Nielsen og Paulsens studie. Kendetegnende for adfærden til kampene er, at der naturligvis skabes forskelle mellem 'os' og 'dem', mellem de forskellige holds publikummer, men der er samtidig tale om 'fredelige forskelle', som ikke udarter i voldshandlinger.

Det betyder dog ikke, at håndbold er mindre betydende for håndboldens publikummer end for fodboldens. Ifølge Olesen, Nielsen og Paulsen er håndbold og sport for en stor del af publikummernes vedkommende en meget vigtig del af deres dagligdag. Ofte tilrettelægges arbejde, ferie og andre gøremål i forhold til vigtige kampe eller andre håndboldbegivenheder. At være dedikeret i forhold til at følge sit hold er dermed med til at skabe identitet, ligesom fællesskabet omkring kampene og tilhørsforholdet til givne tilskuergrupper giver en følelse af at høre til. Forskellene mellem de forskellige tilskuere er samtidig – målt på en række baggrundsvARIABLER – stor. Publikummerne kommer fra meget brede dele af befolkningen, om end økonomisk formåen tilsyneladende spiller en vis rolle i forhold til, hvilke og hvor mange kampe man ser. Indvandrere med relativt få økonomiske ressourcer er eksempelvis ikke en del af det typiske publikum.

Ud over at være bredt sammensat er et andet karakteristika ved publikum ifølge forfatterne, at de ikke blot interesserer sig for KIF, men også følger med i anden håndbold og andre sportsgrene. Det er som oftest de to håndboldlandshold, publikum følger med i ud over KIF, men nogle interesserer også sig for andre danske hold samt internationale klubhold. Dermed bekræfter

undersøgelsen, som artiklen er baseret på, den enorme interesse og folkelige forankring, dansk håndbold nyder godt af for øjeblikket.

På spørgsmålet om, hvorvidt det er afgørende, at de danske klubber består af danske spillere, er publikummernes svar da også relativt klare. Selvom KIF's ligatrup består af flere svenske spillere, er publikummerne af den opfattelse, at der ikke må være for mange udenlandske spillere, da det lokale præg i så fald vil falde væk, og publikummerne ville finde andre hold at følge. Derfor er det også vigtigt, at man har nogle lokale helte på holdet, som man kan hylde, og hvis udvikling man kan følge. Dét giver en følelse af nærvær, men også sejrsmomentet skal løbende stimuleres. Det er således kendetegnende, at sejr, nederlag, men også kampenes konkrete betydning i turneringen har konsekvenser for publikummernes hverdag. Hvis KIF taber en vigtig kamp, kan det påvirke humøret. For nogle i lang tid efter.

Som årsag til, hvorfor publikummerne ser håndbold live frem for på fjernsyn, nævner mange, at de i hallen bedre kan opleve den helt unikke stemning, der skabes her. En lignende stemning kan ikke findes hjemme foran fjernsynet, uanset om der samles 20 personer. Stemningen danner rammen for den fuldendte oplevelse. Dét at komme ud i hallen medfører en helt anden nærhed og intensitet i oplevelsen, og det giver samtidig mulighed for at vise følelser i et samfund, hvor det ellers normalt er forbundet med svaghed. I den forstand udgør håndboldhallen en ramme for at skeje ud. Selvom der ifølge forfatterne er uskrevne regler for adfærd i hallen, adskiller kampbegivenheden dermed hverdagen fra det ekstraordinære, festen. Hallen er et sted, hvor man for en stund kan smide tøjlerne og prøve sig selv af i nye roller. Artiklen bekræfter dermed den øvrige forskning på området<sup>10</sup>, der i stor udstrækning ser sporten som et område, hvor egenidentiteten kan prøves af, forandres og give mening gennem det, der af Lars Henrik Schmidt<sup>11</sup> betegnes som en 'repræsentation af egenkroppen ved fremmedkroppen'.



## **Håndboldens medieeksponering: Hvad med spillerne selv?**

I bogens sidste bidrag, skrevet af Lars Tore Ronglan, vender vi perspektivet og tager udgangspunkt i det, der for tilskuerne er 'fremmedkroppen'. Artiklen "Håndboldens medieeksponering: Hvad med spillerne selv? Om håndtering af mediepres og mediefortællinger på det norske kvindelandshold", tager således udgangspunkt i spillerne og spørgsmålet om, hvordan kommunikation om landsholdet konstrueres, herunder hvilke konsekvenser de forskellige konstruktioner har for spillerne og deres selvidentitet. Artikkens fokus er yderst interessant i dansk sammenhæng, da det er nærliggende at antage, at Danmarks kvindelige landsholdsspillere på grund af den meget store mediemæssige interesse om holdet har haft nogenlunde samme oplevelser og problemstillinger at slås med gennem årene som de norske. Derfor er dette norske bidrag medtaget i bogen, der ellers udelukkende handler om danske forhold.

Lars Tore Ronglan tager i sit bidrag udgangspunkt i to aspekter: Dels spørgsmålet om, hvordan spillerne selv medvirker til at skabe konstruktionen af dem selv og landsholdet, dels spørgsmålet om, hvordan de håndterer en mediekonstruktion, som de aldrig til fulde har kontrol over.

Med anvendelse af Niklas Luhmanns systemteori behandles disse spørgsmål gennem indkredsning af en række kommunikationssystemer, der præger konteksten. Lars Tore Ronglan fremanalyserer gennem deltagerobservation og dybdeinterview dermed de kommunikationssystemer, som er på spil. Konkret fokuserer han på systemerne 'præstation' og 'mediehåndtering', da disse særligt er præget af ambivalens (om end andre kommunikationssystemer også er det).<sup>12</sup> På den ene side er medierne en nødvendig del af det kommercielt prægede game. På den anden side står pressen ofte i vejen for den præstationsforbedring, der præger sporten som system. Problemet består i følge Ronglan dermed i at håndtere denne ambivalens, da den griber dybt ind i spillernes selvforståelse og identitet.

Ifølge Ronglan søger landsholdet internt at distancere sig fra mediefortællingerne mest muligt, da de reelt ikke har en præstationsevalueringsmæssig værdi. Ofte er pressens omtale fordrejet, da dette kommunikationssystem opererer efter sine egne koder om salgbarhed og underholdning. Set fra landsholdspigerens side skriver medierne derfor kun 'sort eller hvidt'. Enten er spillerne fantastiske helte (når de vinder), eller også er de skandaler (når de taber). Der er ingen middelvej, selvom præstationskommunikationen reelt set er langt mere nuanceret.

Spillerne formår imidlertid også at bruge de sort/hvide konstruktioner som et præstationsfremmende element ('når de skriver sådan noget, skal vi vise dem') eller som løftestang i processen med at distancere sig fra mediekonstruktionen, dvs. en reproduktion af kommunikationen om, at mediekommunikationen netop er en konstruktion.

Ifølge Ronglan er det dog endog ganske vanskeligt at ignorere mediefortællingerne fuldstændigt. Andre læser jo også aviser, dvs. indoptager og viderefører den offentlige version af spillernes præstationer og identitet, og det er spillerne selv klar over. De påvirkes endog af det. En af spillerne udtrykker det derved, at det kan være farligt, når man selv kommer til at tro på de kommunikationsrepræsentationer, som aviser og andre er bærere af. Ud over at det kan føre til et svigt af selvtillid og en forstyrret selvopfattelse, kan det også føre til en form for stress. Centralt placeret i problemstillingen står nemlig det faktum, at mediekommunikationen har en særegnet dynamik, der hele tiden giver sig udslag i nye mediekonstruktioner, som kommer på tværs af det billede spillerne søger at fastholde af sig selv.

Der findes således mange medieinstanser, der alle søger at lave deres vinkel og historie om en given begivenhed. Det er selvklart, at det gør det yderst vanskeligt at styre og respondere på både for spillerne og for holdet som helhed. Ikke mindst fordi andre end pressen også konfronterer spillerne med de skiftende medieskabte billeder. Selv de mest erfarne spillere kan blive pressede, og derfor er den store mediebevågenhed et tveægget sværd. På den ene side kan spillerne godt se den markeds-mæssige

værdi i den omtale, der pågår om dem og holdet. På den anden side føler de sig ofte som fanger i et spil, der er meget vanskeligt at kontrollere.

## **Afslutning og samlede perspektiver**

Ovenstående artikelbidrag tegner og behandler en lang række problemstillinger, der aktuelt præger dansk håndbold, og som er genstand for debat både internt i håndboldverdenen og i den omverden, der beskæftiger sig med spillet. Selvom artiklerne kommer vidt omkring, vil det imidlertid være en klar overdrivelse dermed at konkludere, at håndboldens problemstillinger og fremtidige muligheder er afdækket til fulde. Alligevel tegner der sig nogle billeder af dansk håndbolds fremtidige udviklingsmuligheder, hvoraf vi her på denne indledningsartikels afsluttende sider skal sætte nogle i perspektiv, men også pege på områder, som ikke fik plads i bogens artikler.

### ***Elite kontra bredde – nye organiseringer?***

Helt overordnet er det klart, at dansk håndbold står midt i en af sine største forandringsprocesser, siden efterkrigstiden for alvor udbredte spillet til alle egne af landet. Denne bogs artikler peger blandt andet på, at den hastige kommerialisering først og fremmest betyder, at eliten og bredden i stigende udstrækning bevæger sig væk fra hinanden. For begge deles vedkommende har dette omfattende konsekvenser. Dels synes elitefokusset og den kraftige medieeksponering ikke at have nogen gunstig indflydelse på bredden - tværtimod kunne man måske sige - dels skaber eliteklubbernes krav om organisatoriske ændringer og professionel drift på forbundsniveau problemer, fordi det demokratisk funderede forbundssystem virker som en supertanker på lavt vand, når det skal reagere på de ofte hektiske omstændigheder og pludseligt indtrufne begivenheder i en sektor præget af enorm (medie)bevågenhed.

Selvom artiklerne i denne bog peger på, at der allerede på flere områder er sket tilpasninger, er et centralt spørgsmål imidlertid, om det er hensigtsmæssigt - set i forhold til forbunds-niveauet - at operere med en enhedsorganisation, når de to sider af spillet i stigende udstrækning får forskellige interesser? Passer det organisatoriske setup til den nye udvikling? Og kunne et mere opdelt to-strengt system være vejen frem?

Nogle vil måske pege på, at en fuldstændig organisatorisk adskillelse mellem elite og bredde vil klippe forbindelsen mellem de to sider af håndbolden over, men endnu skylder man i det mindste at overveje om ikke fordelene er større end ulemperne. På klubplan har udviklingen allerede længe vist tendenser til, at foreningsmæssigt baserede aktiviteter adskilles organisatorisk fra eliten. Dette trimmer på den ene side elitedelen i forhold til den hårde konkurrence klubberne imellem, og samtidig beskyttes foreningen fra eventuelle økonomiske nedture i elitedelen på den anden.

Selvom problemstillingerne og løsningerne vil have en anderledes karakter på forbundsniveauet, udgør en af de fremtidige udfordringer at finde nye løsninger, som eliten kan leve med. De nuværende strukturelle tilpasninger med blandt andet udvalget for professionel håndbold er et skridt på vejen, men Divisionsforeningen vil helt sikkert presse på, ligesom de i forvejen højtråbende klubber ikke vil være sene til at forlange hoveder trille - eller finde andre løsningsmodeller uden om DHF - hvis ikke den nye ledelse i DHF leverer en vare, der modsvarer de professionelle klubbers voksende ambitioner og kamp for at overleve i den skarpe konkurrence, ikke bare internt men også fra andre underholdningstilbud i oplevelsesøkonomien.

### *Mediespørgsmålet*

Et andet hovedproblem, der også vedrører den nye forbundsledelse, men så sandelig også eliteklubberne, er spørgsmålet om forandringer i mediebillenes konsekvenser for håndboldens finansielle akilleshæl: Sponsoraterne og reklameindtægterne. Frem mod 2011, hvor den nuværende tv-aftale udløber, består

udfordringen i at udvikle håndboldens produkt, så det dels kan sikre sig endnu en årrække på tv, dels kan bruges på andre eksponeringsplatforme. Med den tidligere markante tv-mand Morten Stig Christensen i direktørstolen burde dette, hvad angår tv-dimensionen, være en udfordring, som er til at løse. Det er dog også klart, at der skal ske en udvikling i forhold til de nye interaktive medier, der i fremtiden vil overtage en stigende del af danskernes medieforbrug. Og allerede har gjort det. DR's nye internetprodukt DR update - med tv-nyheder på nettet - har eksempelvis i dag lige så mange brugere, som TV2 News har seere. Internationale undersøgelser peger desuden på, at der inden for fem år vil være flere forbrugere af traditionelt nyhedsstof på internettet end på tv.<sup>13</sup> Andre undersøgelser forudser, at op mod 40 procent af væksten inden for underholdningsbranchen og medieverdenen - set under ét - over samme årrække internationalt set vil være trukket frem af online- og trådløse teknologier grundet deres kraftige ekspansion i perioden.<sup>14</sup>

Selvom nyhedsstof for det første er noget andet end de sportstransmissioner af håndboldkampe, som klubberne hovedsageligt lever af, og selvom det for det andet er vanskeligt at forudsige præcist, hvordan de nye medieteknologier vil slå igennem lokalt, peger disse tendenser i nogle helt klare retninger: De nye medieplatforme får en stigende betydning for vækstmulighederne - også i håndboldbranchen.

Indtil videre forekommer det derfor iøjefaldende, at klubberne, divisionsforeningen og forbundet ikke seriøst har overvejet - eller arbejder med mere dybdegående planer for - de muligheder, der ligger i internettet, trådløse medier som mobiltelefoni samt andre interaktive medier, endelige nærmere overvejer, hvilke forretnings-modeller og kapitaliseringsmuligheder, der ligger på disse platforme. Tænker man over, hvilket fan- og mediemateriale forbundet, klubberne og spillerne sammen sidder på, ville en fælles indsats åbne en indtægtskilde med endog store - og hidtil uudnyttede - kommercielle muligheder. Inspirationen kan findes ved at taste:

www.nhl.com, www.nba.com eller www.nfl.com ind i en internetbrowser.

Heldigvis er de etablerede medier - som håndbolden plejer intim omgang med - godt klar over, hvad vej udviklingen peger. Derfor klarer de automatisk en meget stor del af udviklingsprocessen, men er håndboldens parter klar over, hvad de nye tider vil bringe? Ved de, hvad de skal forlange næste gang rettighederne skal forhandles? Og hvordan man som tv-sport kan tilpasse sig det nye mediemønster på en kommercielt set interessant måde? Besvarelsen af disse spørgsmål er ikke bare en opgave for de etablerede elektroniske medier at løse. Det bør DHF, Divisionsforeningen og Håndbold Spiller Foreningen engagere sig langt mere aktivt i, end det sker for nærværende. Ikke mindst fordi udviklingen – ud over at skabe usikkerhed om vækstmulighederne i den traditionelle indtægtsfaktor, dvs. reklamesalg baseret på massiv tv-eksponering - meget vel kan få konsekvenser for spillers regler, udformning mv. Udfordringerne ligger klar til at blive taget op.

### *Breddens udfordringer*

For breddeproblemets vedkommende står den kommende udfordring i at få vendt den medlemsmæssige nedgang til fremgang. Her peger denne bog på nogle elementer, der kan arbejdes med, om end det er vanskeligt at give vidunderopskriften. Ikke mindst fordi breddens funktion i vid udstrækning skal stimulere to modsatrettede mål samtidig: 1) Levere talentmateriale til de eliteprægede klubbers førsteholds-trupper og 2) være en social fritidsbeskæftigelse baseret på fællesskab, velvære og glæde – foreningslivets uskrevne idealer.

Hvilket af disse to mål, der er det vigtigste, afhænger i sidste ende af øjnene, der ser. Men at forstå idrætten – i dette tilfælde håndboldsporten – med udgangspunkt i den meget udbredte enhedsforestilling, hvori man antager, at elite skaber bredde, og bredde skaber elite, er ikke bare forkert på det empiriske plan<sup>15</sup>, det er også en uhensigtsmæssig opfattelse at bedrive handling på i

praksis. Indsatser baseret på denne forestilling virker nærmest kontraproduktivt i forhold til såvel elitens som breddens mål.

Som behandlet og diskuteret i nogle af artiklerne i denne bog - og som kort refereret ovenfor - tyder meget således på, at elite *ikke* skaber bredde, men snarere virker dæmpende på den brede deltagelse. I håndboldens ungdomsrækker har der været vækst de senere år, men fra det syttende år, dvs. omkring junior- og ynglingestadiet, begynder frafaldet at vise sig for alvor. Dette er sammenfaldende med den tid, hvor den mere markante elitesatsning typisk indfinder sig i klubberne, og det er derfor nærliggende at antage, at elitefokuset har en del af skylden i dette. Norske undersøgelser<sup>16</sup> peger netop på præstationspresset som en vigtig forklaringsfaktor, selvom andre parametre selvfølgelig også spiller ind.

Medvirker elitesatsningen og fokuset på præstationer dermed til at modarbejde bredden i negativ forstand, er en ensidig satsning på eliten således problematisk, medmindre bredden samtidig styrkes. Her kan ligge en nøgle til gensidige synergieffekter. Tænk, hvis det kan det lade sig gøre at satse på bredde og elite samtidig! I klubberne handler det konkret om at skabe miljøer, der måske nok kan virke eliteforberedende, men samtidig har andre vigtige faktorer såsom spilleglæde og fællesskab i fokus. Det kræver en satsning i den trænermæssige uddannelse fra bund til top. Men det kræver nok også nytænkning i klubberne og ikke mindst en kommunikationsindsats, der kan medvirke til at afstemme forventningsniveauet blandt unge spillere til, hvad der i dag kræves for at komme til tops. Ikke alle kan blive den nye Anja Andersen, og det er ingen skam eller et problem for den sags skyld. Fokus på den mere brede deltagelse er i stedet vigtig, hvis dansk håndbold skal skabe bedre forudsætninger for rekruttering, også til eliten.

## *Spillerne*

Spillernes vilkår er kun yderst sporadisk behandlet i denne antologi, og derfor skal jeg her mod slutningen udlægge nogle fremtidige perspektiver. Hvad angår bredden koncentrer

problemet sig som nævnt ovenfor om frafaldet, og fremtidig forskning, der kan komme tættere på de forskellige årsager til dette, vil være påkrævet. Peter Mindegaards artikel i denne bog afstikker en retning. Det samme gør Poul Bitch Olsens bidrag.

I forhold til eliten koncentrerer en fremtidig problemstilling sig om spillernes muligheder for at kombinere job/uddannelse med sportskarrieren, således at udviklingen ikke kommer til at ligne den, der sker inden for fodbold, hvor der er klare tendenser til, at spillerne vælger civile karriereaktiviteter og uddannelse fra, mens fodboldkarrieren står på, fordi kravene til spillerne skærpes.

I den seneste undersøgelse af håndboldspillernes forhold<sup>17</sup> herhjemme peger udviklingen på en markant nedgang i spillernes tidsforbrug på job-/uddannelsesmæssige aktiviteter. Siden 2002, hvor spillerne sidst blev spurgt, svarede kontraktspillerne i 2006, at de brugte næsten 10 timer (9,6) mindre ugentligt herpå. Selvom der endnu ikke kan konstateres nogen nævneværdige effekter i forhold til håndboldspillernes generelle uddannelsesnivea, som er højere end normalbefolkningens i samme aldersgrupper<sup>18</sup>, er nedgangen alligevel værd at hæfte sig ved.

Forudsat en løsning af de fremtidige udfordringer (jf. ovenfor) vil håndboldens kommerialisering fortsætte, og således stille spillerne over for stigende krav om træning, flere kampe og vækst i andre håndboldrelaterede aktiviteter. Da den såkaldte 'Team Danmark lov' blev revideret og i sin nye form vedtaget i Folketinget i foråret 2004, valgte man politisk at fastholde de mest kommercielle sportsgrene som liggende uden for lovens dækningsområde. Dermed er kontraktspillerne overladt til egne initiativer med henblik på at sikre deres civile karriere, selvom det netop er inden for de mest kommercielle sportsgrene - som håndbold, men også fodbold - at de sociale og samfundsmæssige problemstillinger angående spillerne er begyndt at opstå de senere år.

Spillerne og deres organisation Håndbold Spiller Foreningen, der heldigvis allerede har øje på problemet, står altså over for en fremtidig udfordring. Måske får de uventet hjælp af de videregående uddannelsesinstitutioner, der er begyndt at få



øjnene op for, at fleksible uddannelsesforløb for elitespillerne kan være en vej til at brande sig i kampen om de studerendes gunst. På Syddansk Universitet har man eksempelvis under titlen 'Den nye elite' skabt muligheder for, at elitesportsudøvere kan kombinere uddannelse med elitesport. Sådanne tiltag bliver mere og mere nødvendige fremover.

## ***Fremtiden***

Og hvad så med fremtiden? Den kan af indlysende årsager udvikle sig i uforudsigelige retninger, men tegner sig for håndboldens vedkommende på mange måder inden for rammerne af de problemstillinger og løsninger herpå, der er skitseret i det ovenstående.

Håndbolden har uden tvivl store fremtidsmuligheder både elite- og breddemæssigt, men alt afhænger af, hvordan man vælger at angribe dem. Det bliver spændende at følge, og selvom forfatterne i denne bog allerede har skrevet en del om det, er det nok ikke det sidste, der bliver sagt eller skrevet om emnet i tiden, der kommer.

## **Noter**

<sup>1</sup> Dette er i øvrigt en udvikling, der også ses i andre idrætsgrene.

<sup>2</sup> Se Tangen (2004).

<sup>3</sup> Tangen analyserer bredt, og ser ikke på håndbold specifikt.

<sup>4</sup> Breivik & Vaagø (1998).

<sup>5</sup> Se eksempelvis Storm (2007).

<sup>6</sup> Magee & Sugden (1998).

<sup>7</sup> Ofte benævnt som 'den sproglige vending'.

<sup>8</sup> Helt radikalt formuleret er påstanden, at kønskonstruktionerne kun er et i princippet tilfældigt socialt ordningsprincip. Der kunne tænkes mange andre.

<sup>9</sup> Denne kamp er genstand for analyse i en anden af denne bogs artikler.

<sup>10</sup> Se blandt andet Joern 2006, Bøje & Eichberg 1993, Sandvoss 2003, Hjelseth 2006.

<sup>11</sup> Se Schmidt (2000).

<sup>12</sup> Se Rongland (2000).

<sup>13</sup> Se *TV Network News Top Source of News and Information Today*, Harris Interactive,

[http://www.harrisinteractive.com/harris\\_poll/index.asp?PID=768](http://www.harrisinteractive.com/harris_poll/index.asp?PID=768)

<sup>14</sup> PricewaterhouseCoopers LLP (2007).

<sup>15</sup> Se Tangen (2004), s. 79-80, 87-88, Bøje & Eichberg (1993), s. 45ff.

<sup>16</sup> Breivik & Vaagø (1998).

<sup>17</sup> Se Storm & Almlund (2006).

<sup>18</sup> Se Storm & Almlund (2006).

## Litteratur

Breivik, G. & O. Vaagø (1998): *Utviklingen i fysisk aktivitet i den norske befolkning 1985 – 1997*. Norges Idrettsforbund og Norges Olympiske komité, Oslo.

Bøje, Claus & Henning Eichberg (1993): *Idrættens Tredje Vej – Idrætten i Kulturpolitikken*. Århus: Forlaget Klim.

Hjelseth, Arve (2006). *Mellem børs, katedral og karneval*. Norske supporteres forhandlinger om kommercialiseringen av football  
Dissertation for the degree doctor rerum politicarum (dr. polit). University of Bergen, Norway, 2006.

Joern, Lise (2006): *Homo Fanaticus. Passionerede fodboldsupportere*. Slagelse: Bevægelsesstudier 9. Forlaget Bavnebanke.

Nielsen, K. (2002): "Skaber elite bredde – og omvendt? En analyse af resultater og tilgang i udvalgte idrætsgrene 1981-2001" i Henning Eichberg & Bo Vestergård Madsen (red.): *Idrættens enhed eller mangfoldighed*. Århus: Forlaget Klim.

Magee, Jonathan & Sugden, John (1998): "Simply the best: Patterns and early career experiences of migrant Northern Ireland soccer players. *Scottish Centre for Research Papers in Sport, Leisure and Society* 3, s. 57-69.

Indledende artikel til bogen Storm (red). *Dansk Håndbold – Elite, bredde og kommercialiseringens konsekvenser*. Forlaget Bavnepanke, Slagelse.

- PriceWaterhouseCoopers (2007): *Global Entertainment and Media Outlook: 2007-2011. Global Overview*. New York: PricewaterhouseCoopers LLP.
- Rongland, Lars Tore (2000): *Gjennom sesongen. En sociologisk studie av det norske kvinnelandslaget I handball på og utenfor banen*. Dr. Scient. afhandling. Norges Idrettshøgskole.
- Sandvoss, Cornel (2003): *A Game of Two Halves. Football, Television and Globalization*. London: Routledge.
- Schmidt, Lars-Henrik (2000): *Kroppen i focus – et essay om sport*. København: Danmarks Pædagogiske Universitet.
- Storm, R. K. & Ulrik Almlund (2006): *Håndboldøkonomi.dk – Fra forsamlingshus til forretning*. København: Idrættens Analyseinstitut.
- Storm, Rasmus K. (2007): "Postukrainsk stressyndrom. Har klubberne lært noget? Kommentar bragt på [www.idan.dk](http://www.idan.dk) d.11/06-2007.
- Tangen, Jan Ove (2004): *Hvordan er idrett mulig? Skisse til en idrettssosiologi*. Norwegian Academic Press.